

Modernite ve Postmodernite Ekseninde Kamusal Yaşamın Dönüşümü

Transformation of Public Life in Modernity and Postmodernity Axis

Doç. Dr. Erol TURAN*
Emre AYDİLEK**

Öz:

Bu çalışmada son zamanlarda gerek kullanımları artan sözcükler olarak gerekse de kamusal yaşama etkisi bağlamında yaşanan realiteyi anlamlı kılma iddiası taşıyan teorik çatılar olarak Modernite ve Postmodernitenin kamusal yaşam ve kamusal örgütlenmeler üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Bu iki kavramın birlikte ele alınması, özellikle günümüzde kamusal yaşamda gerçekleşen değişim ve dönüşümlerin arka planını daha kapsayıcı ve kuşatıcı bir şekilde göstermesi açısından önemlidir. Çünkü Postmodernite muhtemelen Modernitenin bir “öteki”si olduğundan herhangi bir yanı, modernite’deki karşılığı ortaya konmadan, belirlenmesi zor bir manzaradır.

Çalışmada modernliğin çağımıza özgü bir olgu olarak nasıl bir durum olduğu, bir takım düşünürlerin betimlemelerinden hareket edilerek ele alınmıştır. Modernleşmenin bir durum olarak kamusal yaşam üzerindeki etkilerinden bahsettikten sonra onun çağımızdaki görüntüsünü yeniden canlandıracak olan, bu sefer bir dönem olarak, kamusal yaşam üzerindeki etkileri bakımından postmodernliğe vurgu yapılmıştır.

*Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, eturan@kastamonu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-0343-7622>

** Kastamonu Üniversitesi, eaydilek@kastamonu.edu.tr. <https://orcid.org/0000-0002-4767-2424>

Konu Modernite ve Postmodernite tartışmalarına derinlemesine girmeden, bu olguların kamusal yaşam üzerindeki etkileri, kamusal yaşama nüfuzlarının mahiyeti ve bu nüfuzun nasıl bir değişim yarattığı, kurumsal yapılardaki ve ilişkilerdeki dönüşüm bağlamında sınırlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: modernite, postmodernite, kamusal yaşam, dönüşüm, ötekileştirme

Abstract:

In this study, the influence of Modernity and Postmodernity, as the words the use of which has increased recently and as the theoretical disjunctures which claim in the context of their effects on public life to make the reality meaningful, on public life and public organizations is discussed. The consideration of these two concepts together is particularly important in that they present a more inclusive and encompassing background to the changes and transformations that have taken place in public life today. Because Postmodernity is probably an “marginalize” of Modernity, it is a difficult situation to prove, without revealing anything in modernity.

In the study, that modernity is a peculiar phenomenon is discussed from the descriptions of some thinkers. Once we talk about the effects of modernization on public life as a condition, then this time emphasizes postmodernity in terms of the effects on public life, which will revive the image of it in our time.

Subject without deeply engaging in discussions of Modernity and Postmodernity, the effects of these phenomena on public life are limited to the nature of the influence of public life, and how this influence creates a change, in the context of transformations in organizational structures and relations.

Keywords: Modernity, Postmodernity, Public Life, Transformation, Marginalize

1. Giriş

Modernite ve Postmodernite olguları, hemen hemen bütün toplumların yaşamak, deneyimlemek zorunda olduğu alanlara da nüfuz eden tanım aralıklarını iddia etmekte olduklarından kamusal yaşam hakkında, bu yaşama katılma biçimini etkileyecek biçimde perspektifler dayatırlar. Oysaki gerek Modernite, gerekse Postmodernite, tanımlanmış bir duruma veya bir döneme bir isim olarak takıldığında, isimlendirmenin doğası gereği realiteye verilecek yegâne isimler olarak anılmazlar. Bu bağlamda, bu çalışma böyle bir itiraz üzerine kurulmamıştır. Daha ziyade, yapılmış bu isimlendirmelerin mahiyetleri ve çeşitlenişlerinin kamusal yaşama etkileri değerlendirilmektedir. Özellikle kavramlar üzerinde gerçekleşen tanımlamaların kurumsal yapılar üzerindeki karşılıklı ilişkileriyle toplumları ne tür iktidar ilişkilerine angaje edebildiği analiz edilmektedir.

Çalışmada ilk olarak modernleşme kavramının açıklanmasına çalışılmıştır. Her şeyden önce modernliğin gramatik çağrışımları gereği bir durum olarak anlaşılması gerektiği bu kısımda zımnem kabul edilmiştir. Bu yaklaşımın temel nedeni modernleşmenin kendi ismini çağrıştırdığının aksine çağımıza 'şimdi'ye ait veya 'şimdi'ye özgü bir şey olmamasıdır. Fakat kamusal yaşama katılma tarzı olarak 'şimdi'nin ön plana çıkarılması, kamusal yaşamdaki sürekli bir değişimin ve geleceğe yönelik tasarımların toplumsal yapıları işgal etmesidir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında her şeyden önce 'modern'in etimolojik bir tarihiyle birlikte modernliğin çağımıza özgü bir olgu olarak nasıl bir durum olduğu, bir takım düşünürlerin betimlemelerinden hareket edilerek ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında, modernleşmenin bir durum olarak kamusal yaşam üzerindeki etkilerinden bahsettikten sonra onun çağımızdaki görüntüsünü yeniden canlandıracak olan, bu sefer bir dönem olarak, kamusal yaşam üzerindeki etkileri bakımından postmodernliğe vurgu yapılmıştır. Nitekim yaşanan çağı ve kamusal yaşamı niteleyen bir yaşam tarzı olarak modernliğin başlangıcı Aydınlanma'da olan ve giderek postmodern bir sonuca evrilmesi tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmiştir. Konu Modernite ve Postmodernite tartışmalarına derinlemesine girmeden, bu olguların kamusal yaşam üzerindeki etkileri, kamusal yaşama nüfuzlarının mahiyeti ve bu nüfuzun nasıl bir değişim yarattığı, kurumsal yapılarıdaki ve ilişkilerdeki dönüşüm bağlamında sınırlandırılmıştır.

2. Modernite Ve Postmodernite Kavramları

Yeryüzünün öncelikle Batı uygarlığı dairesinden başlayan ve daha sonra tüm dünya meskenlerine sirayet eden moderniteden postmoderniteye hâl değişimleri, hem gündelik yaşamda hem de entelektüel camiada tartışılan bir sorunsaldır. Modernite kavramı 17. Yüzyıla dayanmaktadır. Aydınlanma sonrası dönemde toplumsal hayatta yaşanan büyük çaplı değişimleri tanımlamakta kullanılır (Parlak, 2011: 536). Modern öncesi toplumlarda geçerli egemen düşünceden (kainatı ve insanı yaratan Tanrı'nın son kertede kanun yapan da olduğu ilkesi) kopuşu simgeler (Amin, 2006: 9-10). Geleneksel dünyanın kalıplarını yıkan bu yaklaşım, endüstriyel üretimin egemen olduğu, kentleşmenin yoğun olduğu, bilimsel bilginin öne çıktığı, rasyonel örgütlenmenin başı çektiği manalar bütünüdür. Modernite kavramı 19. Yüzyılın sonlarında, 20. Yüzyılın başlarında ise Alman sosyologlar tarafından; modern kapitalist endüstriyel devletin gelişimine bağlı olarak, geleneksel düzeni reddeden, ilerlemenin, ekonomik ve idari akılcılığın ve sosyal dünyanın farklılaşmasının ortaya çıktığı bir durum olarak tanımlanmıştır. Gelenekten kopuşu simgeleyen (Amin, 2006: 9) moderniteyi düşünce düzeyinde felsefi olarak formüle etmek ve meşrulaştırmak "modernizm" olarak adlandırılırken; Batılı olmayan toplumların söz konusu düzeye ulaşmak için geleneksellikten çıkma sürecine ise "modernleşme" denilmektedir. Bu çerçevede, modernleşen bir toplumdan söz etmek, esasen endüstrileşen, bilim ve teknolojiye ilerleyen, kentleşen ve kapitalist dünya pazarına giren bir toplumdan söz etmektir. Modernite kavramı; sanayi

devrimi ve ardından elektronik aletlerin yaşamımıza grime sürecini kapsar. Bu süreç içerisinde Avrupa ve Amerika burjuvazisi, çizdiği hedefler doğrultusunda, özellikle üçüncü dünya ülkelerine şekil vermeye ve üçüncü dünya ülkelerini yönetmeye çalışmıştır. Modernitenin temel iddiası olan, insanı daha iyiye ve doğru olana taşımak düşüncesi önce 1. Dünya savaşı hemen sonrasında da, 2. Dünya savaşı ile büyük bir tahribata yol açmıştır. Zarara uğrayan Avrupa toplumları ilk defa teknolojinin ve bilimin yıkıcı etkisiyle karşılaşmıştır. Modernitenin bu tek doğrucu ve tek gerçekçi yapısına ve dayatmacı tavrına karşılık Avrupalı sanatçılar ve düşünürler "postmodernizm" kavramını gündeme getirmişlerdir. Postmodernizm, modernitenin eleştirisidir fakat asla çözüm üretmek gibi bir tavrı da yoktur. Bu bakımdan modernite sorunsalı on yedinci yüzyıla dayanırken, postmodernite bu sorunsala İkinci Dünya Savaşı sonrasında dâhil olmuştur. Bu bağlamda birçok yeni kavram da yeni düzeni şekillendirme iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Modernite ile beraber, felsefi açıdan Aydınlanma (akıl ve bilim); siyasal açıdan ulus-devlet (kimlik, milliyetçilik, liberalizm, sosyalizm); ekonomide sanayileşme, üretim, kapitalizm, emek, sınıf; yaşam mekânı olarak kent; sosyal bilim bağlamında sosyoloji, psikoloji; bilgi, medya-iletişim unsurları (gazete, kitap, telgraf, yazı, kütüphane); ulaşımda demir yolu, otoyollar; mimarî açıdan yataylık, işlevsellik gibi pek çok alan ve kavram bu yeni dünya düzeninin tezahürüne örnek olarak gösterilebilir. Postmodernite ile birlikte bu kavramlara küreselleşme, tüketim, eğlence, görsellik (sinema, televizyon, video), internet, cep telefonu, hız vb. gibi yaşam algısını değiştiren pek çok yeni şey eklenmiş olup bu yeni gelişmeler tartışmanın modernite boyutuna post-modernitenin de eklenmesine neden olmuştur (Şimşek, 2014: 1).

Modernitenin doğuşuyla toplumsal alanda bazı radikal değişimler yaşanmıştır. Modern öncesi dönemde soyluların evi hem üretim birimi hem de bir tahakküm/baskı alanı iken, moderniteyle beraber üretimin başlıca mekânı olan evin yerini piyasa mekanizması almış, aile ve ev alanı da buna uygun değişimler göstermiştir. Öte yandan daha önce hane halkının yerine getirdiği işlevlerin önemli bir kısmı da giderek devlet tarafından üstlenilmiş, bunun sonucunda "ev" giderek daha da özelleşmiştir (Falay, 2014: 53). Toplumsal yaşamda ortaya çıkan bu değişimlerin yargılması ise postmodern düşünce akımı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Postmodern, modernite sonrası anlamına gelir. Aydınlanma, Liberalizm, Marksizm, Pozitivizm ve Rasyonalizm gibi önde gelen teorilere karşı çıkan düşünce akımıdır (Erkal vd. 1997: 202). Özellikle 2. Dünya savaşı sonrası Modern toplum ve kültürün değişimini ifade eder. Bu yeni dönemde üretimin yerini tüketim, gerçekliğin yerini imaj, bütünü yerini parçalanma almıştır (Parlak, 2011: 645). Postmodernite ile sivil toplum, çoğulculuk gibi düşünceler öne çıkmış, kitle kültürü ve tüketim toplumu gibi liberal unsurlar eleştirilmiştir (Erkal vd. 1997: 203). Bu temellerden beslenen Postmodernite, üst genellemeleri reddeden, merkezleşmenin aksine bölünmeyi, yerelliği ve farklılıkları öne çıkaran, toplumsal yaşamda öznel-lerarası etkileşimin önemini vurgulayan (Yıldırım 2009: 381) eleştirel bir düşünce akımıdır.

Postmodernite, modernitenin politik, ekonomik, epistemolojik ve sosyal 'katı' üst anlatıların eleştirisine dayanmaktadır. Fakat yukarıda da belirtildiği gibi post-modernizm, modernitenin eleştirisi olsa da, çözüm üretmek gibi bir tavrı da yoktur. Postmodernitenin eleştirdiği bu üst anlatıların; baskı, şiddet ve tahakkümü doğurduğu, insanı anlam dünyasından uzaklaştırıp nesneleşen bir kimliğe hapsettiğini savunan görüşleri içinde barındırır. Bu üst anlatı, modernitenin tek tipçiliğidir. Böylece insan makineye dönüşmüş ve katı, kuralcı ve insanı doğal olandan daha da uzaklaştıran bir düzen ortaya çıkmıştır. İnsanlar bunun sonucunda çelişkiler, çatışmalar ve acılar ürettiğini ileri sürer ve bu nedenle artık, modernitenin evrensel olarak insanlığa referans olamayacağı savunulmaktadır. (Şimşek, 2014: 272)

3. Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi

Kamusal alan olgusu sosyal bilimlerdeki diğer birçok kavram gibi sıklıkla tartışılan ancak içeriği ve sınırları üzerinde uzlaşma sağlanamamış önemli kavramlardandır. Modernite ve liberalizmin gelişimi ile kavrama olan ilgi artmıştır. Dikotomik açıdan özel alan ile ilişkisi ve bu ilişkinin sivil toplum ve bireyler üzerine etkileri, dahası özgürlükleri ve yasakları belirleyici bir niteliğe sahip olması, kavrama atfedilen önemi arttırmaktadır.

Kamusal alan ve kamu-özel alan ayrımı, günümüz siyasal tartışmalarında yoğun bir şekilde yer bulmaktadır. Bu yoğun kullanıma rağmen henüz üzerinde uzlaşmış genel bir tanımı da maalesef bulunmamaktadır. Bunun da temel nedeni kavramın farklı bakış açılarına göre farklı şekillerde kavramlaştırılmış veya kavramlaştırılıyor olmasıdır. Kamusal ve kamu kavramlarının günlük dildeki kullanımlarının birbirleriyle uyuşmayan çok çeşitli anlamlara sahip olması (Habermas, 2010:57) nedeniyle kavram ile neyin kastedildiğini kısmen de olsa anlayabilmek için, sözcüğün köküne yani etimolojisine inmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kamu kelimesi Latince "Publicus" kelimesinin karşılığıdır. "Publicus: devlete ait, halka ait, umuma ait, genel, yaygın" anlamındadır. Sözcük etimolojik olarak ergen, erişkin olmayla (pubes-entis), aynı zamanda açıklıkla, herkesin önünde olmayla da (de publico): toplum hesabına, (in public): açıkça herkesin önünde, (public): devlet adına, hep beraber, birlikte kelimeleriyle de bağlantılıdır (TDK: 2013).

Kelimenin etimolojisi de göstermektedir ki "kamu" (public) kavramı, "herkese açık" anlamını içermektedir. Bu nedenle de kamusal olanı belirleyebilmek ancak, "özel" olana atıf yapılarak mümkün olabilecektir. Çünkü yine Latince özel (privare) bir şeyi kendine mal etmek anlamına elmektedir. Dolayısıyla "kamusal" da bir şeyi herkese mal etmek anlamını taşıyacaktır (Ali Yaşar, 2000:17).

Kamusal alan tartışılmaya başlandığı zamandan bugüne kadar özel alandan ve devlet alanından ayrı bir alan olarak ortaya konulmak istenmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, özel alanın merkezi olarak kabul edilen ailenin ekonomik, siyasi, sosyolojik ve eğitim alanlarındaki fonksiyonlarının birçoğunu za-

man içerisinde yitirmesi, bunların kamusal yaşamın kurumlarına terk etmesidir. Ayrıca ailenin dışında gelişen entelektüel bilimsel ve felsefi gelişmelerin genekselleşen toplumlardaki komünlerin etrafındaki duvarları yıkarak, tüm bireylerin ortak yaşama sahip olduğu bir alan yaratması da siyasal hakların, ilişkilerin ve süreçlerin belirlendiği kamusal alanın 17. yüzyıldan itibaren özel yaşamdan ayrı bir alan olarak gelişmesine neden olmuştur (Ömer, 2004: 68). Bununla birlikte devlete karşı bir konumu olan özel bir alan haline gelmiş toplumda ise, bir taraftan devlete karşı bir konumdaymış gibi görünmüş diğer yandan, toplumun giderek kamuoyunun ilgi alanına girmesiyle beraber, pazar ekonomisi gelişmesinin başlangıcındaki üretim olgusu da özel alandaki yerel otoritenin sınırlarının dışında gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda, kamusal alan bireylerin kamusal organ içinde örgütlendiği özel bireylerin alanı olarak anlaşılmıştır (Habermas, 1995: 64).

Kamusal alanın, aileyi merkez alan özel yaşam alanından ayrılması aynı zamanda dönemin siyasal yapısını formüle eden düşünürlerin de temel çalışma alanı olmuştur. Locke, siyasal otoritenin temelini atıldığı toplumsal sözleşmenin aile dışındaki sosyal yaşamda gerçekleştiği yolundaki tezinden yola çıkarak; özel yaşamı duygusallığın, aşkın, merhametin, özverinin sembolü olan kadının alanı olarak tanımlarken; kamusal alanı rasyonelliğin, sözleşmeyi, mübadelenin gerçekleştiği bir erkek alanı olarak tanımlamıştır (Göze, 2016: 175). Rousseau ve Hegel'e göre de; biri kadınların, çocukların özürülülerin dünyası olan "özel"; diğeri de aşkın bir devletle özdeşleşmiş ve devlet sevgisini yüreğinde taşıyan erkeklerin dünyası olan "kamusal" olmak üzere iki yaşam alanı bulunmaktadır (Ömer, 1998: 73-95). Bu geleneksel anlayışı benimseyenler "kamusal" olanı "özel" olandan üstün tutmuşlar, ya da özeli birincil, kamusalı ikincil olarak değerlendirmişlerdir.

Bu bağlamda tarihsel olarak kamusal-özel ayrımı, giderek kamusal (ortak) çıkarılara dayalı yurttaşlar toplumu ile özel çıkarları gözeten burjuva toplumu arasındaki ayrıma dönüşerek, politik alan ile ekonomik alan ayrımının bir uzantısı haline gelmiştir (Sarıbay, 2000: 17). Aynı şekilde Habermas kamusal alanın sivil toplum öncüllü yapısına vurgu yapar. Sivil toplumun kamusal alan için önemi Neocleous tarafından da dile getirilmiştir. Neocleous modern döneme kadar özel hayat ve sivil toplum gibi kavramların devletten ayrı olarak ele alınmadığını, devletin sivil toplum ile aynı anlamda kullanıldığını ifade eder. Liberalizmin ortaya çıkışı ile birlikte özel alan kamusal alan, sivil toplum da devletten ayrılmış, her ikisi de devlet müdahalesinden azade alanlar olarak tarif edilmiştir (Neocleous, 2013: 51).

4. Modernite ve Postmodernite Bağlamında Kamusal Yaşam

Modernite ve postmodernitenin kamusal alan-özel alan ikilemiyle ilişkisi, söz konusu kavramların muğlaklığının aksine daha belirgin bir sorunsaldır. Aydınlanma sonrası değişen yeni yaşamda modernite ve ardından postmodernitenin etkileri çok önemlidir. Bu etkiler bireyin yurttaş olma özelliklerinden olan kamusallığını ciddi anlamda dönüştürmüştür. Modernite ve postmodernitenin yurttaşın kamusallığını dönüştürmesi düşüncesi modern öncesi kamusal yaşamla modern

sonrası kamusal yaşamların karşılaştırılması ile daha belirgin olarak ortaya konabilir. Söz konusu bu dönüşüm süreci tarihsel bağlamda şu şekillerde ele alınabilir

4.1. Antik Yunan ve Ortaçağda Kamusal Yaşam

Antik Yunan'da yurttaşlar siyasi hayata katılırdı. Bireylerin yasama ve yargılamaya doğrudan katılma, yönetici seçme, savaş ve barışa karar verme, anlaşmaları onaylama hakları vardı. Böylece bireyler, aile hayatlarının dışında kalan alanda yurttaş olma vasıfları ile hareket eder ve kamusal işlev kazanmış olurdu. Ortaçağdan itibaren ise iktidarın kendisinin kamusal temsiliyeti söz konusudur ve bu temsil, milletin ya da bir seçmen kitlesinin temsil edilmesi şeklinde değil, aksine şahsa indirgenmiş yöneticinin varlığına bağlı bir "temsili kamusal alan" vardır.

4.2. Modern Dönem Sonrası Kamusal Yaşam

Modern dönemin ardından ise burjuva iktidarı oluşmuş ve bununla beraber devlet-toplum ayrışması gerçekleşmiştir (Koç, 2015: 91-94). Devlet yapısının dönüşümü, egemenliğin niteliğindeki değişim, liberal ilkelerin benimsenmesi de bu ayrışmayı derinleştirmiş ve günümüz kamusal alanının temellerini atmıştır.

Sennett (2010)'e göre, kişinin aile ve yakın dostlar dışındaki hayatını ifade eden kamusal hayatı 19. yüzyıla kadar neşeli ve canlı idi. Günümüzden farklı olarak tanımadığı insanlarla duygusal bağlar kuran bireyin mutluluk ve yeteneğini artmakta, toplumsallaşmaktaydı. Kapitalizm ile bu kamusal zamanla ağırlığını yitirerek yerini özel hayata bırakmış, kamusal hayat bireyler için artık özel hayatın gerektirdiği oranda önemli olmaya başlamıştır. Bununla birlikte bireyin kamusal hayattaki etkinliğinin azalması ile bu alanı devlet ve egemen sınıflar doldurmaya başlamıştır. 19. yüzyıldan itibaren kapitalist ekonomik gelişimin neden olduğu dengesizliği düzeltmek üzere kamusal alana devlet müdahalesi artmaya başlamış, böylece kamusal ve özel alan arasında sınır çizilebilir hale gelmiştir (Sennett, 2010: 16-341).

Sennett, 19. yüzyıl itibarıyla gerçekleşen kamusal alan anlayışındaki radikal değişimi, o döneme dek toplumla ve din ile önemli bağları olan insanın artık kabuğuna kendi iç merkezine çekildiği, toplumdan yavaş yavaş uzaklaşmaya başladığı tespiti ile ifade eder. İşte bireyin artık kamusal yaşama ya da sokaktaki yaşama katılabilmemesinin yolunun sessiz kalma, yabancılarla konuşmama, pasif bir katılım, yalnız kalma ve gözlemcilik gibi toplumdışı birey anlayışının unsurları olduğunu fark ettiği an budur (Sennett, 2010: 46).

Kapitalist toplumlarda "kontrol toplumu"nun bir gereği olarak iktidar, beyinleri ve bedenleri yaşama duygusu ve yaratma arzusuyla karşı otonom bir yabancılaşmaya maruz bırakır (Hardt ve Negri, 2003: 47) ve bu kamusal alanın sona ermesiyle doğan bir sonuç olarak egemen sınıfların hegemonyasını kuvvetlendiren bir niteliktir. Sözgelimi Arendt'e (1994) göre, Modern dönemde kalıcılığa duyulan ilgi yitirilmiş, onun yerini kişisel kibir almış, kamusal alana duyulan hayranlığın yerini tüketim toplumu almıştır. Bu durumda kamusal alan kullanılacak ve tüketilecek bir

şey olarak düşünölmeye başlanmıştır. Tüketimin ve bireyselliğın ön plana çıkarılması ile, insanlar kamusalıktan sıyrılıp özel hale gelmiştir (Arendt, 1994: 81-83).

Modern dönemde insan, daha önce hiç görölmemiş bir ölçüde kendi yaşam öyküleri ve özel tutkuları ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilginin, özgürleşme mi tuzak mı olduğı konusunda görüş ayrılığı olsa da bunun bir sonucu olarak; toplumsal yaşam benlik konusundaki psikolojik ödülleri sunamadığı içindir ki kişi dışı dünya bireye yarsız, bayat ve bomboş görönmeye başlamıştır denebilir.

Bu bağlamda Sennet'e (2010) göre, insanın kendini gerçekleştirme arzusu ve onu yalnızlığa, toplum dışılığa iten diğer unsurlar, kapitalist gündelik yaşamın koşullarında aranmalıdır. Sennett, modern dönemin bireyi toplumdan ayırıştırdığını, mahremiyet kavramı güçlendirerek ve ona yeni görevler yükleyerek bireyin eylemlerinin toplumsal ilişkiler olarak algılanmadığı yani toplumsal bir boyut olmadığı bir dünya oluştuğunu savunur. Modern dönemde bunun karşılığı narsizm (doyumsuz benlik arayışı) yani "bu kişi ya da olay benim için ne ifade eder?" anlayışının bireyde yerleşmesidir (Sennett, 2010: 18-22). Dolayısıyla modern dönemde insanların kişilik sorunlarına duydukları ilgi hiç olmadığı kadar gelişmiş, gizemli ve tehlikeli bir güç olan benlik, adım adım toplumsal ilişkileri tanımlamaya başlamıştır. Bu andan itibaren, "kişi dışı"¹ anlamları kapsayan kamusal alan ve "kişi dışı" eylem zayıflamaya başlamıştır (Sennett, 2010: 434).

4.4. Modernite ve Postmodernite'de Kamusal Alanın Ortaya Çıkışının Temel Koşulları

Genel itibariyle kamusal alanın ortaya çıkışının en önemli koşullarından biri, kamusal alan aktörlerinin ekonomik zorunluluklardan kurtulmuş olmalarıdır. Çünkü ekonomik özgürlüğünü sağlamış bireyin akılcı bir şekilde düşünüp, toplumsal sorunlara ilişkin tartışma ve akıl yürütme becerisiyle kamuoyu oluşturma gücüne erişeceği görölmüştür. İdeal bir kamusal alan oluşması için tüketim kültürünün engellenmesi gerektiğı iddia edilmektedir. Ancak bu iddianın aksine, teknolojik gelişmelere bağlı olarak kültür endüstrisi her geçen gün etkinliğini arttırmaktadır. Ekonomik ve politik iktidarlar, kitleleri tüketim döngüsü içerisine hapsederek sistemin sorgulanmasının ve sisteme karşı ortaya çıkabilecek bir başkaldırının önüne geçmeyi amaçlamaktadırlar. Günümüzde kitlelerin bu döngüye hapsedilmesinde kullanılan araç sayısı her geçen gün artmaktadır (Savut, 2016: 25-26).

Modernite ve postmodernitenin kamusal yaşamdaki dönüşümdeki en temel etkilerinden biri de mülkiyet odaklı bir kamusal alan anlayışdır. Bireylerin yurttaş sayılması ve dahası kamu politikaları karar alma süreçlerine katılımı için mülkiyet sahipliğı tabiri caizse bir ön koşul olma noktasına gelmiştir. Liberal yönetim anlayışının egemenliğinin modernite ve aydınlanma ile eş zamanlı gelişiminin mülkiyet temelli bir hakim sisteme giden yolu açmasının modern dönemin kamusal alanı kabulünü, burjuva kamusal alanı olarak sağlamıştır.

¹ Sennett, "kişi dışı" ifadesini toplumsallık anlamında kullanmaktadır.

Modernleşmenin ilk dönemlerinde yoksul kitleler, burjuva kamusal alanına katılımın ön şartı olarak kabul edilen mülkiyet olanağına sahip olamadığından özel alanlarına sıkışıp kaldılar. Çünkü mülkiyete sahip olanlar ve olmayanlar arasında bir anlamda doğal bir ayırım mevcuttu. Devlet ile toplum arasındaki sınırların daralarak ailenin mahremiyetinin giderek devletin ve yarı-kamusal kurumların müdahalesine konu olmasıyla, aile artık dış güçlerin müdahalesine maruz kalmış ve pasif bir “ev içi alan” düzeyine düşmüştü. Bunun bir sonucu olarak kamusal alan, eleştirel niteliğini ve sivriliğini kaybederek iletişim, reklamcılık ve kitle tüketim kültürünün egemenliği altına girmişti (Falay, 2014: 54).

Postmodern dönemin kamusal alan üzerine etkileri ise neo-liberalizm üzerinden değerlendirilebilir. Sosyal refah devletin çözölmeye başladığı neo-liberal dönemde, devletin özellikle belli ekonomik grupların çıkar dengelerine göre hareket etmeye başladığı, kamu hizmetlerinden el çekerek özelleştirmelere ağırlık verdiği iddia edilmektedir. Devletin bu işlevsel dönüşümü ile kamusal konuların şahsileştirilmeye başlanması ve kişisel algılanması sonuçlarını doğurmuştur. Kamusal alan ve aleniyet fikirlerinden beslenen kamusal alan, bu koşullar altında geriye çekilmiş kamusal tartışmaların yokluğu bir meşruiyet krizine neden olmuştur (Koç, 2015: 113).

Sonuç

Kamusal alan olgusu, günümüzde kamu yönetimi başta olmak üzere sosyal bilimlerde çok tartışılan bir kavram olup, bireylerin yurttaş olma edim ve hakları üzerinde ciddi etkiler doğuran önemli tartışma konularındandır. Sınırları ve kapsamı üzerinde uzlaşmamış olmakla birlikte, devlet ve benzeri oluşumların var olageldiği tarihsel süreçlerin neredeyse tümünde farklı bölgelerde farklı kamusal alan silüetleri var olmuş bir kavramdır. İçinde bulunduğumuz dönemde ise Batı öncüllü modernite ve postmodernitenin kavram üzerindeki etkilerinin daha belirgin olduğu görölmektedir. Bu sebeple çalışmada tarihsel arka plandan beslenilmek ihmal edilmemişse de sözü edilen son üç yüz yıllık süreç üzerine yoğunlaşmıştır.

Modernite ve postmodernitenin bireylerin günlük hayatına, devlet yapılarına, sanat, kültür, mimari ya da benzeri birçok toplumsal alana olduğu gibi kamusal alan üzerine etkileri de büyük olmuştur. Bu yöndeki kuramsal tartışmalar, sosyal bilimlerdeki birçok temel sorun gibi iki temel paradigma üzerinden yürütölmektedir. Kant, Dacheux gibi teorisyenler kamusal alanı devlet ve vatandaş arasında kamusal sorunların göröşöldüğü müzakere ve temsil alanı olarak görürken, Habermas, Arendt, Neocleous ve Sennet gibileri eleştirel bir bakış açısıyla kamusal alanın devlet tarafından şekillendirilen, sivil toplumun tahakküm altına alınarak etkisizleştirildiği bir mekanizmaya dönüştüğü ve gerçek işlevini yani yurttaşların kamu politika oluşturma sürecine etkin olarak katılımının engellendiği bir düzen betimlemesi yaparlar. Postmodernitenin ise tüketim odaklı ve toplumsal olaylara karışmayı uygun görmeyen, kendi özel alanı dışında hiçbir şeye ilgi duymayan (ya

da duymaktan korkan) yeni bir birey yaratarak bu duruma katkıda bulunduğunu ileri sürerler.

Bireyler nasıl yönetileceklerine karar verme konusunda kendilerine verilen seçme seçilme hakkının yanısıra demokratik açıdan başka bir temel hakka da sahiptirler. Bu, refahlarını, yaşam koşullarını, milli gelirden alacakları payı, toplumsal statülerini, ne kadar özgür olacaklarını, mallarının, ırzlarının ve hatta canlarının akıbetini belirleyecek olan kamu politikalarının karar alma süreçlerine katılmaya istekli ve gönüllü olma hakkıdır. Bunu mümkün kılan ya da engelleyen şey ise ne oranda kamusal bir yurttaş olabilecekleridir. Tüm kuramsal tartışmalardan çıkarılabilecek sonuç olarak, hem kişilerin kendi istekleri ve tüketim toplumunun bir sonucu olarak özel alanlarına hapsolmaları, hem de devletlerin birey ve toplumları çeşitli yöntemlerle tahakküm / baskı altına alarak toplumsal muhalefet ya da görüş sahibi olmalarının engellemeleri sonucu kamusal yurttaşın öldüğü çıkarımları dile getirilmektedir.

Bu çıkarımı destekleyen bazı örnek olaylar bulunmaktadır. Sözelimi günümüzde tüm dünyada siyasal iktidarlarının aldıkları kararlar üzerine eleştirel bir biçimde köşe yazısı yazan, basın açıklaması yapan, sosyal medya üzerinde görüş bildiren bireylerin çeşitli yaptırımlara maruz kaldığı görülmektedir. İşten çıkarma, disiplin soruşturması, adli soruşturma, gözaltı ve tutukluluk gibi örnekler söz konusu yaptırımlardan bazılarıdır. Hangi eleştirilerin suç hangilerinin ifade özgürlüğü kapsamında olduğuna yönelik somut kriterlerin ve uygulama birliğinin olmaması, aynı tarz ve üsluptaki bireysel yorumlardan kimilerinin yaptırıma uğrayıp kimilerinin uğramaması söz konusu durumların sistematik bir iktidar tahakkümü olduğu savlarının dile getirilmesine yol açmaktadır.

Öte yandan liberalizmin toplumsal faydanın yerine bireysel çıkarı ön plana çıkaran yapısal niteliğinin de kamusal yurttaşın zarar verdiği söylenebilir. Kariyer yapma arzuları, tüketim toplumunun gelişmesi ve bencil/kişisel yararın teşvik edilmesi gibi neo-liberal politikalar bireylerin yaşam tarzlarında kökten değişimler yaratmış, toplum ve ülke gibi değerler yerini daha iyi bir kariyer ve daha çok satınalma / daha lüks yaşam arzusuna bırakmıştır.

Yukarıda sözü edilen yaptırımların bireylerde yarattığı korkular ve ben-merkezli yaşamın ortaya çıkardığı tutkular modern dönem sonrası kamusallık üzerine ciddi etkiler doğurmuştur. Özgürlüğünü, gündelik yaşamı için ihtiyaç duyduğu iş ve mesleği kaybetme gibi endişeler ile kariyer ve daha iyi bir yaşam arzusu bireyde kamusal sorunlardan uzak durma yönünde bir eylemsizlik durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple kamusal yurttaşın modern tahakküm yöntemleri ile toplumdışı bireye dönüştüğü ileri sürülebilir.

Kaynakça:

ARENDE, Hannah, (1994), *İnsanlık Durumu*, (çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.

AMİN, Samir, (2006), *Modernite Demokrasi ve Din Kültüralizmlerin Eleştirisi*, (Çevirenler: Fikret Başkaya, Uğur Günsür ve Güven Öztürk), Ankara: Maki Basım Yayın.

ÇAHA, Ömer, (2004), *Açık Toplum Yazıları*, İstanbul: Liberte Yayınları.

ÇAHA, Ömer, (1998), *İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusal Dönüşümü*, Ankara: Doğu Batı Dergisi, Yıl 2, Sayı 5, ss. 73-95.

DACHEUX, Eric, (2008), *Kamusal Alan*, Çev. Hüseyin Köse, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ERKAL, Mustafa E. vd., (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları.

FALAY, Nihat, (2014), “Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü ve İktisadi Boyut”, *Journal Of Life Economics*, Sayı 2, ss.51-70.

GÖZE, Ayferi, (2016), *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Ankara: Beta Yayınları.

HABERMAS, Jürgen, (1995), “Kamusal Alan: Ansiklopedik Bir Makale”, Çev. Nuran Erol, *Birikim*, Sayı 70.

HABERMAS, Jürgen, (2003), *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul: İletişim Yayınları.

HARDT, Michael ve Negri Antonio, (2003), *İmparatorluk*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KOÇ, Cansu, (2015), “Neoliberalizmde Devlet ve Kamusal Alan Üzerine Bir Bakış”, *TBB Dergisi*, Sayı: 117, ss. 91-116.

NEOCLEOUS, Mark, (2013), *Toplumsal Düzenin İnşası – Polis Erkinin Eleştirel Teorisi*, Çev. Ahmet Bekmen, İstanbul: H2o Kitap.

PARLAK, Bekir, (2011), *Kamu Yönetimi Sözlüğü* (Public Administration Dictionary), Bursa: MKM Yayıncılık.

SARIBAY, Ali, Yaşar, (2000), *Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz*, İstanbul: Alfa Yayınları.

SAVUT, Emre, (2016), “Kültür Endüstrisi: Kamusal Alanın Tüketimi,” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 23, ss. 15-28.

SENNETT, Richard, (2010), *Kamusal Alanın Çöküşü*, Çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ŞİMŞEK, M.Emin, (2014), “Moderniteden Postmoderniteye Uzanan Bir Köprü: Zygmunt Bauman”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Tarih Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 08.01.2017.

YILDIRIM, Murat, (2009), “Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, ss. 380-397.

YILMAZ, Zafer, (2007), “Hannah Arendt’te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.